

Філософія

УДК 27-46:355/359:159.923.2:316.7(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19914408>

**Екзистенційно-ідентичнісна реконструкція особистості
військовослужбовця як ключовий соціокультурний вимір українського
військового капеланства**

Осташук Іван Богданович,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри богослов'я,

Український гуманітарний інститут, Буча, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-6115-0884>

Касьян Ніла Валеріївна,

магістрантка, здобувач вищої освіти

міждисциплінарної освітньої програми

В7 Релігієзнавство / В8 Богослов'я «Капеланське служіння

«Національного університету «Острозька академія», Острог, Україна,

<https://orcid.org/0009-0006-2095-3361>

Криничко Сергій Григорович,

здобувач вищої освіти Міждисциплінарної освітньої програми В7

Релігієзнавство/ В8 Богослов'я «Капеланське служіння»

Національного університету «Острозька академія», Острог, Україна,

<https://orcid.org/0009-0008-3460-4941>

Прийнято: 08.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

***Анотація.** У статті здійснено комплексне дослідження українського військового капеланства як одного з базових механізмів екзистенційно-ідентичнісної реконструкції особистості військовослужбовця в умовах дегуманізуючого впливу збройного конфлікту. Капеланство розглянуто не лише як засіб забезпечення релігійних потреб особового складу, а як багатовимірний соціокультурний інститут, що функціонує на перетині пастирського богослов'я, психології травми, соціології ідентичності та практик морально-ціннісної інтеграції. Особливу увагу зосереджено на тому, що в ситуації війни військове капеланство виконує не периферійну, а системоутворювальну функцію, оскільки бере участь у відновленні внутрішньої цілісності особистості, порушеної досвідом насильства, втрати, постійної загрози смерті та руйнуванням звичних нормативних і смислових структур. Обґрунтовано, що бойова реальність спричиняє не лише психоемоційне виснаження, а й глибокі зрушення в системі самосприйняття, морального самовизначення та уявлень про межі допустимого, унаслідок чого постає потреба не тільки в психологічній стабілізації, а й у відновленні екзистенційних основ особистісного буття. Окремий аналітичний акцент зроблено на специфіці української моделі військового капеланства, яка вирізняється інституційною гнучкістю, поліконфесійним характером, адаптивністю до умов фронтової реальності та здатністю інтегрувати глибинні культурні коди українського суспільства. Показано, що ефективність капеланського служіння в Україні зумовлена не лише його релігійною легітимністю, а й укоріненістю в національно значущих архетипних структурах, зокрема образах «Батька», «Матері-України» та «Роду», які забезпечують символічний зв'язок між особистою жертвою військовослужбовця, колективною пам'яттю та уявленням про історичну тяглість національного буття. Зроблено висновок, що українське військове капеланство слід інтерпретувати як повноцінний інститут екзистенційної підтримки. Доведено, що капеланство виконує функцію своєрідного*

«екзистенційного щита», який не лише послаблює руйнівний вплив травматичного досвіду, а й сприяє його трансформації в стійку національно-патріотичну ідентичність.

Ключові слова: військове капеланство, екзистенційна реконструкція, ідентичність, моральна травма, духовна стійкість, національні архетипи, Збройні Сили України.

Existential-Identity Reconstruction of the Servicemember's Personality as a Key Sociocultural Dimension of Ukrainian Military Chaplaincy

Ivan Ostashchuk,

Doctor of Philosophy, Professor,
Professor of the Department of Theology,
Ukrainian Institute of Arts and Science, Bucha, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6115-0884>

Nila Kasian,

Higher Education Applicant Interdisciplinary Educational
Program B7 Religious Studies / B8 Theology «Chaplaincy Service
«The National University of Ostroh Academy», Ostroh, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0006-2095-3361>

Serhii Krynychko,

Higher Education Applicant Interdisciplinary Educational
Program B7 Religious Studies / B8 Theology «Chaplaincy Service»
The National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0008-3460-4941>

Abstract. *The article offers a comprehensive study of Ukrainian military chaplaincy as one of the fundamental mechanisms of the existential and identity-based reconstruction of the servicemember's personality under the dehumanizing impact of armed conflict. Chaplaincy is examined not merely as a means of meeting the religious needs of military personnel, but as a multidimensional sociocultural institution operating at the intersection of pastoral theology, trauma psychology, the sociology of identity, and practices of moral and value-based integration. Particular attention is devoted to the fact that, in wartime, military chaplaincy performs not a peripheral but a system-forming function, since it contributes to the restoration of the inner integrity of the person, disrupted by experiences of violence, loss, the constant threat of death, and the destruction of familiar normative and meaning-generating structures. It is argued that combat reality causes not only psycho-emotional exhaustion, but also profound shifts in self-perception, moral self-determination, and ideas about the limits of what is permissible, thereby creating a need not only for psychological stabilization, but also for the restoration of the existential foundations of personal being. A distinct analytical emphasis is placed on the specificity of the Ukrainian model of military chaplaincy, which is distinguished by institutional flexibility, a multiconfessional character, adaptability to frontline realities, and the capacity to integrate the deep cultural codes of Ukrainian society. It is shown that the effectiveness of chaplaincy ministry in Ukraine is determined not only by its religious legitimacy, but also by its rootedness in nationally significant archetypal structures, in particular the images of the «Father», «Mother Ukraine», and the «Kin», which provide a symbolic link between the servicemember's personal sacrifice, collective memory, and the idea of the historical continuity of national existence. It is concluded that Ukrainian military chaplaincy should be interpreted as a fully developed institution of existential support. The study demonstrates that chaplaincy functions as a kind of «existential shield» that not only mitigates the destructive impact of traumatic experience, but also facilitates its transformation into a resilient national-patriotic identity.*

Keywords: *military chaplaincy, existential reconstruction, identity, moral injury, spiritual resilience, national archetypes, Armed Forces of Ukraine.*

Постановка проблеми. У межах вивчення українського військового капеланства як соціокультурного і світоглядного феномену періоду незалежності, залишаючи поза увагою загальний історичний експурс розвитку цього інституту, наше дослідження фокусується виключно на одному фундаментальному аспекті, а саме: роллю військового капеланства як механізму екзистенційно-ідентичнісної реконструкції та збереження людського виміру особистості військовослужбовця в умовах дегуманізуючого впливу збройного конфлікту. Сучасне українське військове капеланство розглядається не просто як інструмент задоволення релігійних потреб, а як складний соціокультурний конструкт, що функціонує на перетині екзистенційної психології, пастирського богослов'я та соціології ідентичності [6; 7]. Означений ракурс розкриває, яким чином капеланська опіка структурує внутрішній світ воїна, адаптує його до екстремальних умов та формує нову світоглядну реальність у Збройних Силах України, трансформуючи травматичний досвід у стійку національно-патріотичну ідентичність. Відтак, усі подальші результати дослідження підпорядковані розкриттю механізмів, інструментів і наслідків цієї екзистенційної взаємодії між капеланом та військовослужбовцем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна як граничний, екстремальний стан людського буття кардинально руйнує соціальні структури, етичні норми та цінності, що є непорушним фундаментом функціонування мирного суспільства. Цей процес руйнації має глибокий та часто деструктивний вплив на ментальне здоров'я військового персоналу, спричиняючи дезорієнтацію на рівні базових смислів та етосів [1]. Для глибокого розуміння механізмів впливу бойового стресу на людську душу та ролі військових капеланів у пом'якшенні цих драматичних наслідків, у

дослідженні застосовано теоретичну рамку на основі концепції американського соціолога та філософа Джорджа Герберта Міда щодо взаємодії двох начал людської самості: «Я» (I) та «Мене» (Me) [11].

У цій парадигмі «I» репрезентує унікальні, творчі, трансцендентні й спонтанні аспекти особистості. Це те глибинне ядро індивіда, яке здатне до рефлексії, генерування імпульсів, а також виходить поза межі суто соціальної детермінації. Натомість «Me» відображає сукупність культурних і соціальних конструктів, інтеріоризованих етичних норм та правил поведінки, котрі інтегрують індивіда в ширший соціокультурний контекст мирного життя. Взаємодія та постійний діалог між цими двома початками формують базис для розуміння людської душі як феномену, що одночасно виходить поза межі культури (трансцендує її через «I») і водночас є глибоко вкоріненим у ній (через соціалізоване «Me»).

У ситуації безпосереднього збройного конфлікту цивільне, мирне «Me» військовослужбовця зазнає нищівного удару. Норми моралі, які в мирний час категорично забороняли насильство і табували вбивство, в умовах війни інвертуються, створюючи глибокий когнітивний, моральний та екзистенційний дисонанс. Солдат опиняється в умовах, де дегуманізація противника та часткова власна десенсибілізація стають не просто психологічним побічним ефектом, а необхідним інструментом фізичного виживання і виконання бойового завдання. Саме в цій точці екзистенційного розлому виникає критична потреба у військовому капелані, який стає гарантом збереження цілісності особистості [5; 8].

Військові капелани відіграють вирішальну роль у пом'якшенні цих деструктивних ефектів шляхом сприяння моральній когерентності, підтримання етичних стандартів «Me» та захисту людяного «Me» солдатів перед обличчям дегуманізуючих умов воєнного часу [5; 7]. Робота капеланів глибоко вкорінена в культурних і релігійних традиціях, що дозволяє їм

вирішувати складні екзистенційні та моральні питання, які неминуче постають перед військовослужбовцями [12].

У концепції Дж. Г. Міда аспект особистості «І» («Трансцендентне Я») у мирному соціокультурному середовищі постає як джерело спонтанності, індивідуальної творчості, духовних пошуків й унікального самовираження. Під впливом бойового стресу цей вимір особистості зазнає суттєвої деконструкції: він пригнічується страхом смерті та екзистенційною тривогою, а також може породжувати почуття абсолютної ізоляваності й богозалишеності. У цьому контексті роль військового капелана полягає у збереженні та реконструкції ідентичності через забезпечення трансцендентної опори за допомогою молитви і таїнств. Капелан допомагає воїнові віднайти вищий сенс у стражданнях, звертаючись до його духовної сутності [11].

Аспект особистості «Ме» («Соціалізоване Мене») у мирному середовищі є носієм суспільних норм, законів, культурних табу, зокрема заборони на насильство, а також соціальних ролей, таких як батько чи громадянин. В умовах бойового стресу цей компонент особистості переживає колапс через інверсію моралі на війні. Унаслідок цього виникає ризик повної дегуманізації, втрати емпатії та моральних орієнтирів, а також посилюється когнітивний дисонанс. У такій ситуації військовий капелан виконує функцію підтримки етичних стандартів «Ме», нагадуючи про межі дозволеного. Він захищає «людське Ме» воїна, легітимізуючи його гнів, але не дозволяючи цьому гніву перетворитися на сліпу жорстокість.

Завдяки своїй присутності, яка символізує духовний вимір буття, капелан стає живим нагадуванням про існування вищого морального порядку, що не скасовується навіть у хаосі артилерійських обстрілів і ближніх боїв. Надаючи конфіденційну душпастирську опіку, військові капелани створюють унікальні, безпечні простори для того, щоб військовослужбовці могли опрацювати та інтерпретувати свій травматичний досвід, відновити втрачений зв'язок зі своєю моральною та духовною ідентичністю (своїм «Ме») і, як

наслідок, підтримувати оперативну бойову ефективність. Цей процес є онтологічною реконструкцією особистості, де капелан допомагає воїну інтегрувати досвід насильства, втрати побратимів та постійної загрози життю у свою загальну життєву історію без руйнування базової людяності [9].

Розкриваючи аспект екзистенційно-ідентичнісної реконструкції, дослідження виявляє принципову різницю між медикалізованим підходом до наслідків війни та душпастирською парадигмою. Сучасна військова психіатрія та психологія часто фокусуються на патологізації нормальних реакцій людської психіки на ненормальні події, зосереджуючись на діагностиці та клінічному лікуванні посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Проте емпіричні дані переконливо доводять, що душпастирський, глибоко культурно обґрунтований підхід капеланів суттєво доповнює, а в деяких випадках навіть перевершує медичні моделі у вирішенні комплексних викликів екзистенційного ментального здоров'я під час війни [1; 5].

Специфіка феноменологічного впливу капеланства найяскравіше розкривається через концепт «моральної травми», яку можна дефініювати як глибокий психологічний та духовний розлад, котрий виникає, коли військовослужбовець здійснює, не запобігає або стає свідком дій, що радикально суперечать його глибоко вкоріненим моральним переконанням й очікуванням. Якщо ПТСР базується переважно на реакції страху та загрози життю, то моральна травма базується на почутті провини, сорому, зради (з боку командування або вищих сил) і втрати сенсу. Традиційна психотерапія, орієнтована на когнітивно-поведінкові зміни, часто виявляється безсилою перед екзистенційним відчаєм. Зняти тягар провини, відповісти на питання про природу зла або допомогти пережити відчуття «втрати Бога» здатна лише духовна площина, представником якої має завдання стати військовий капелан [5; 8].

Дослідження акцентує нагальну необхідність більш цілісного (холістичного) розуміння викликів психічному здоров'ю, пов'язаних із

війною. Наголошується на важливості інтеграції культурних, моральних та релігійних/духовних вимірів у загальні системи військової опіки й реабілітації. Українські капелани, які мають багаторічний досвід роботи на передовій, від початку збройної агресії проти мирної України, демонструють феноменальну здатність надавати критичну, гнучку та адаптивну підтримку військовослужбовцям безпосередньо в екстремальних умовах бойових дій [2].

За критерієм епістемологічної бази медична / психологічна парадигма опирається на клінічну об'єктивність, доказову медицину, нейробіологію та психометрію. Натомість душпастирська / капеланська парадигма, розглянута в екзистенційному вимірі, ґрунтується на феноменології, теології, моральній філософії та вкоріненості в культурній традиції. Синергійна взаємодія цих двох моделей уможливорює формування комплексного, багатовимірного розуміння природи воєнної травми.

За критерієм основного об'єкта впливу медична / психологічна парадигма зосереджується передусім на симптоматиці розладів, зокрема посттравматичного стресового розладу, депресії, тривожності, а також на соматичних реакціях і когнітивних викривленнях. Водночас душпастирська / капеланська парадигма спрямована на моральну травму, екзистенційний вакуум, пошук сенсу страждань і відновлення цілісності душі, що може бути осмислено через категорії «І» та «Ме». У результаті поєднання цих підходів стає можливим охоплення повного спектра біо-психо-соціо-духовних потреб військовослужбовця [5; 8].

За критерієм природи комунікації та інструментарію медична / психологічна парадигма передбачає формалізовані сесії та застосування стандартизованих протоколів лікування, таких як EMDR чи когнітивно-поведінкова терапія. Натомість душпастирська / капеланська парадигма реалізується через конфіденційну сповідь, спільну молитву, живе спілкування, безумовне прийняття та спільне переживання побуту. Синергія цих двох

моделей створює унікальний простір довіри без ризику медичної стигматизації.

За критерієм статусу фахівця в очах воїна представник медичної / психологічної парадигми сприймається як лікар, зовнішній спостерігач і авторитетна особа, пов'язана з медичною ієрархією. У межах душпастирської / капеланської парадигми капелан постає як духовний наставник, побратим і носій сакрального виміру, який розділяє ризики передової. У результаті синергійної взаємодії цих моделей капелан нерідко виконує роль мосту, заохочуючи бійців звертатися до психологів у разі потреби [12].

Контекст повномасштабного воєнного часу суттєво сформував та інтенсифікував співпрацю військових капеланів із провайдерами послуг у сфері психічного здоров'я. Ця співпраця доводить, що капеланство не конкурує з військовою медициною, а створює з нею невидимий, але міцний альянс. Медицина повертає людину до функціонування, тоді як капеланство повертає особистості сенс цього функціонування. Здатність капеланів витримувати значні психологічні та фізичні навантаження, їхня сильна національна і патріотична переконаність, а також готовність здійснювати пастирське служіння в будь-якому, навіть найбільш ворожому середовищі, роблять їх незамінним елементом системи збереження боєздатності української армії [2].

Розглядаючи аспект збереження ідентичності воїна, неможливо оминути увагою специфіку організаційно-культурної моделі українського військового капеланства, яка робить цю реконструкцію можливою. Сучасна Служба військового капеланства Збройних Сил України є соціальним інститутом, що динамічно формується під постійним тиском екстремальних обставин та екзистенційних загроз для держави (сформована «under duress») [14].

Ця інституційна динаміка різко контрастує з багатьма західними моделями. Україна не пішла шляхом жорсткої формалізації, уніфікації та повної інтеграції, які пережили інші країни під час створення інституту

військового капеланства; хоча іноземний досвід і вивчався ретельно, були перейняті лише загальні принципи та підходи, а не відбулася сліпа імплементація іноземних стандартів. Встановлено, що система залишається відкритою та здатною до змін: в українських реаліях не існує жорстких нормативних вимог щодо того, що саме капелан повинен робити сьогодні, завтра чи протягом тижня. Він фактично не обмежений чітким, бюрократизованим планом, який зобов'язаний виконати у визначені часові рамки, на відміну, наприклад, від капеланів США, де існують чіткі нормативні регламенти щодо участі у заходах, відвідування зустрічей та конкретних видів духовної опіки протягом певного періоду [6].

Така видима децентралізація та гнучкість є не недоліком, а потужною адаптивною перевагою в умовах маневреної та високоінтенсивної війни. Українське капеланство перебуває на ранніх стадіях динамічного конструювання, що відкриває безпрецедентний простір для інноваційних форм роботи та взаємодії безпосередньо на лінії зіткнення. Капелан може миттєво реагувати на гострі емоційні потреби підрозділу, переходячи від літургійних практик до евакуації поранених або багатогодинних бесід у бліндажі, що було б неможливим за умов жорсткої регламентації.

Важливим складником цього соціокультурного феномену є його підкреслена поліконфесійність, яка віддзеркалює історичне релігійне розмаїття толерантного українського суспільства. Служба військового капеланства включає православних, греко-католицьких, протестантських, юдейських та мусульманських духовних осіб. Цей плюралізм руйнує монополію будь-якої однієї конфесії на духовну опіку армії, сприяючи формуванню толерантності та взаємоповаги всередині військових колективів. Релігія виступає тут як одна з провідних форм суспільної свідомості та важливий фактор формування зрілого громадянського суспільства, розвиваючи канали комунікації між громадянами і державними інституціями [15].

Релігійні організації й громади несуть безпосередню відповідальність за оцінку професійної та моральної придатності, призначення та забезпечення духовного формування кандидатів у військові капелани. Після цього етапу Збройні Сили приймають цих кандидатів на службу, і вони проходять відповідну військову підготовку на основі свого попереднього досвіду. Для координації цієї складної міжвідомчої та міжконфесійної співпраці функціонує Міжконфесійна рада з питань військового капеланства, яка гарантує, що взаємодія з релігійними організаціями є природною частиною служіння [3].

Така система формує унікальний тип фахівця з подвійною ідентичністю. Наголошується, що кожен військовий капелан акумулює в собі дві нерозривні ідентичності – священнослужителя (духовної особи) та офіцера Збройних Сил. Цей синтез духовного авторитету та військової субординації дозволяє капелану максимально ефективно реалізовувати свої чотири основні визначені обов'язки [12]:

1. Здійснення душпастирської опіки безпосередньо над військовослужбовцями.
2. Проведення релігійно-просвітницької роботи, спрямованої на ціннісно-моральне виховання.
3. Організація соціальної та благодійної діяльності, що включає критично важливу роботу з родинами військовослужбовців.
4. Надання кваліфікованих консультацій командирам із широкого спектра духовно-релігійних питань та морально-психологічного клімату.

Слід зазначити, що ця інституційна спроможність не виникла на порожньому місці у 2014 чи 2022 роках. Представники духовенства, зокрема Української Греко-Католицької Церкви, яка відіграла провідну роль у сфері капеланства в Україні, розвинули широку мережу прямих контактів з офіцерським корпусом задовго до початку збройної агресії 2014 року. Досвід військового служіння накопичувався, зокрема, через взаємодію з Академією

Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, де розроблялася цілісна система, а не просто реалізовувалися поодинокі ініціативи окремих священнослужителів. Аналогічні структурні процеси відбувалися і в православних церквах, де відповідні підрозділи для систематичної роботи у Збройних Силах створювалися наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років. Це доводить, що інститут капеланства є органічним продуктом соціокультурного розвитку українського суспільства в період незалежності, який кристалізувався в момент найвищої екзистенційної загрози [3; 14].

Екзистенційно-ідентичнісна реконструкція, яку здійснюють капелани на індивідуальному рівні, неминуче масштабується на вимір колективний, перетворюючись на потужний інструмент національно-патріотичного виховання. Аналіз виявляє нерозривний зв'язок між військовим капеланством та формуванням глибокої національної ідентичності в Збройних Силах України. Капелан в українському війську діє не лише як духовний терапевт, але і як агент національної консолідації, спираючись на історичну спадщину моральної підтримки учасників національно-визвольних змагань [15].

У контексті агресії проти України, яка за своєю природою є так званою «світоглядною війною» (conscientious war), де агресор здійснює пряму атаку на ідентичність, переконання та історичну пам'ять нації, формування ціннісно-орієнтованої національної ідентичності стає не просто питанням культури, а й критичним компонентом національної безпеки. Капеланство виступає першою лінією цієї світоглядної оборони. Збройна агресія призвела до інтенсифікованого використання потенціалу церкви та духовенства для консолідації населення, посилення патріотичних почуттів у військовослужбовців ЗСУ та підвищення їхнього бойового духу [9].

Однією з найважливіших функцій капеланської служби в цьому соціокультурному протистоянні є активна протидія деструктивному впливу. Російсько-українські відносини та їхня багатовікова конфронтаційна природа мали колосальний вплив на державно-релігійні відносини в Україні та її

Збройних Силах. Дослідники констатують небезпеку деструктивного впливу священників проросійських деномінацій на морально-психологічний стан військовослужбовців. Інститут військового капеланства ЗСУ, який базується на проукраїнських світоглядних засадах, використовується для викриття та ізоляції проросійських релігійних громад і їхнього деструктивного нарративу, формуючи в особового складу стійкий світоглядний імунітет [14].

Для досягнення цієї мети у процесі релігійно-просвітницької роботи військові капелани оперують глибокими психологічними та соціокультурними архетипами, які визначаються як «духовні витoki» українського військового патріотизму. Транслюючи ці концепти й етоси, капеланство конструює ідентичність воїна не на ідеологічних штампах, а на глибинних пластах народної підсвідомості [10].

У контексті військового капеланства важливе значення мають соціокультурні архетипи, які істотно впливають на формування ідентичності військовослужбовця. Одним із таких є архетип «Батька», що уособлює моральну силу, справедливість та владу над душею. У військовому середовищі він стає моделлю для відносин між командиром і підлеглими. Його вплив на формування ідентичності військовослужбовця полягає в тому, що він забезпечує моральні підстави для субординації всередині військової «сім'ї». У такому випадку дисципліна ґрунтується не стільки на страхові покарання, скільки на синівській повазі, братерстві та внутрішньо прийнятій моральній ієрархії. Військовий капелан у цьому процесі постає медіатором архетипу «Батька», сприяючи його етичному осмисленню та гуманізуючи владні відносини.

Не менш значущим є архетип «Матері», представлений в образі Неньки-України. У культурній та релігійній перспективі він еволюціонує від слов'янської Березині до християнської Богородиці як небесної захисниці, а також до образу Матері-Природи, формуючи концепт сакралізованої Вітчизни. У формуванні ідентичності військовослужбовця названий архетип

виконує особливо глибоку смислотворчу функцію, оскільки наповнює акт захисту держави найвищим сакральним сенсом. Захист території в такій оптиці припиняє бути лише військовим чи політичним завданням і перетворюється на захист життя як такого – життя Матері, яка дарує життя, опіку й культурну приналежність [13].

Важливу роль також відіграють архетипи «Роду» та «Сім'ї», які в умовах війни набувають особливої соціально-психологічної ваги. Вони виражаються у сприйнятті нації як великої родини, а військового підрозділу – як найближчого кола кровно-духовних братів. Така символічна модель впливає на ідентичність військовослужбовця тим, що нівелює егоїстичні мотиви та заохочує до самопожертви заради побратимів. Саме в цьому контексті військові капелани активно культивують дух братерства, взаємоповаги, солідарності та моральної відповідальності один за одного, зміцнюючи не лише бойову єдність, а й екзистенційне відчуття приналежності до спільноти.

Опираючись на окреслені архетипи, створюється власна, унікальна українська система професійної підготовки та виховання персоналу. Вона базується на визначальних принципах: національна гідність, патріотизм, християнська мораль, вірність присязі та вірність військовому обов'язку. Національна ідентичність у цьому контексті артикулюється капеланами як глибоке усвідомлення приналежності до нації, держави, суспільства та віри [10].

Капелани, виконуючи свою роль духовних наставників, беруть на себе відповідальність за прогрес своїх підлеглих на «шляху чеснот», виховуючи дисципліну, витривалість і мужність, що ґрунтуються на сильному дусі. Вони ознайомлюють військовослужбовців з етичними принципами служіння та громадянським обов'язком захищати державу, паралельно виховуючи толерантне ставлення до різних світоглядів у поліконфесійному та полікультурному середовищі ЗСУ [10].

У цьому процесі індоктринації капелани опираються на ключові суспільно-державні цінності, які визначають українську ідентичність:

Соборність – усвідомлення духовної та політичної єдності всіх громадян незалежно від національності чи релігії заради встановлення і захисту суверенітету.

Самобутність – розуміння та захист унікальності українських культурних і духовних традицій від асиміляційного тиску ворога.

Воля – героїчний етос боротьби за незалежність та невпинний екзистенційний пошук свободи.

Гідність – непохитна готовність захищати свої духовні, людські та державотворчі позиції.

Цей ціннісний базис гарантує, що українське суспільство та Збройні Сили у справі підтримки морального духу та обороноздатності опираються виключно на свої власні традиції, звичаї і культуру в контексті національної ідентичності українського народу. Війна виступила каталізатором, який об'єднав населення навколо таких маркерів, як опір, волонтерство, жертвність та національна мова, і капеланство стало ключовим інституційним провідником цих сенсів у Збройних Силах [15].

Успішність реалізації визначеного нами аспекту – екзистенційно-ідентичнісної реконструкції воїна – вимірюється цілком конкретними показниками духовної та моральної стійкості особового складу. Соціологічні дослідження і практичний досвід, озвучений під час брифінгів Служби військового капеланства ЗСУ, дозволяють емпірично кристалізувати результати цієї комплексної роботи [2].

Зокрема, за результатами досліджень, проведених спільно з британськими капеланами, було чітко ідентифіковано п'ять ключових компонентів (детермінант) духовної стійкості українських солдатів. Ці детермінанти є не абстрактними філософськими категоріями, а функціональними елементами світогляду, які дозволяють

військовослужбовцю зберігати цілісність свого «І» та «Ме» в умовах екстремального стресу. Роль капелана полягає у щоденному плеканні, захисті та зміцненні кожної з названих п'яти опор [2].

У структурі духовної стійкості військовослужбовця першим ключовим компонентом є віра в Бога (Faith in God). В умовах війни вона забезпечує найвищу трансцендентну опору, утверджуючи розуміння того, що людське буття не обмежується фізичним виживанням і не вичерпується межами земного існування. У цьому контексті роль військового капелана є визначальною, оскільки саме він надає душпастирську опіку, звершує таїнства та допомагає долати страх смерті через апеляцію до вічності. Крім того, капелан створює для воїна можливість покласти частину екзистенційного тягара на вищі сили, що істотно посилює внутрішню стійкість особистості [7].

Другим важливим компонентом виступає патріотизм (Patriotism), який у воєнному контексті означає глибокий емоційний та раціональний зв'язок зі своєю землею, історією і народом. На символічному рівні патріотизм може бути осмислений як сублимація архетипу «Матері-України», що додає боротьбі за Батьківщину не лише політичного, а й духовно-екзистенційного змісту. У цій площині військовий капелан здійснює релігійно-просвітницьку роботу, яка сакралізує обов'язок захисту держави та перетворює рутинну військову працю на служіння вищій меті [15].

Третім компонентом є сім'я (Family), яка в умовах війни набуває подвійного значення. З одного боку, йдеться про відчуття відповідальності перед тими, хто залишився в тилу, а з іншого – про глибоку інтеграцію у бойову «сім'ю» побратимів. Таке розуміння сім'ї розширює особистісну ідентичність військовослужбовця, включаючи до неї і кровних рідних, і бойове братерство. У цьому процесі капелан організовує соціальну і благодійну роботу, підтримує зв'язок із родинами й фактично виступає мостом між окопом і домом, зменшуючи тривогу солдата за своїх близьких і зміцнюючи його психологічну рівновагу [5].

Четвертим складником духовної стійкості є усвідомлення справедливості нашої війни. Екзистенційно цей компонент вкорінений у теологічній концепції «справедливої війни» та передбачає чітке розуміння оборонного характеру воєнних дій. Усвідомлення моральної виправданості боротьби є вкрай важливим для збереження внутрішньої цілісності військовослужбовця. Саме тому роль капелана полягає не лише в духовній підтримці, а й у захисті воїна від моральної травми: він постійно нагадує, що застосування сили є вимушеним кроком задля захисту невинних, а отже, дозволяє зберегти етичне «Ме» недоторканим [5; 8].

П'ятим компонентом виступає цінність свободи, котра в українському контексті тісно пов'язана з архетипом «Воли». Свобода сприймається не просто як політичне право, а як базова онтологічна потреба, втрата якої може усвідомлюватися як гірша за смерть. У такій перспективі боротьба за свободу набуває максимальної екзистенційної насиченості, оскільки йдеться про захист самої можливості бути людиною, жити у правді та гідності. Військовий капелан у цій системі координат підтримує незламність духу воїна, виховуючи здатність переносити екстремальні побутові й фізичні страждання через усвідомлення кінцевої, безцінної мети цих випробувань [10].

Коли один із цих стовпів зазнає руйнації внаслідок бойових дій (наприклад, солдат втрачає віру через загибель близького побратима, або відчуває відчай через сімейні проблеми в тилу), то загальна конструкція ідентичності опиняється під загрозою. Військовий капелан, маючи доступ до конфіденційного спілкування та використовуючи душпастирський інструментарій, здійснює своєчасну інтервенцію, використовуючи інші компоненти для стабілізації внутрішнього стану бійця. Основні способи підтримки військовослужбовців – молитва та живе спілкування – виступають тими механізмами, через котрі здійснюється стабілізація [6].

Більше того, вплив капеланства через окреслені детермінанти виходить далеко за межі лінії фронту. Важливим складником є згадана вище соціальна

діяльність та підтримка родин військовослужбовців у жалобі. Церковні та релігійні організації, сприяючи соціальній та благодійній діяльності через своїх капеланів, не лише допомагають пережити втрату, але й підтримують віру суспільства в справедливість і цінність жертви. Системне дослідження впливу капеланства доводить, що воно є критичним фактором стабільності не лише самих Збройних Сил як державного інституту, але й усього українського суспільства в умовах безпрецедентної війни [2; 9].

Висновки. Отже, у фокусі нашого дослідження викристалізовується цілісний, феноменологічно багатий соціокультурний механізм. Військове капеланство сучасної України – це не рудимент історичного минулого і не формальний імпорт західних стандартів. У нашій державі він постає як гнучкий, поліконфесійний, глибоко вкорінений у національні архетипи екзистенційний щит. Працюючи на тонкій межі між соціалізованим «Ме» і трансцендентним «І», між медикалізованою травмою та душпастирським зціленням, капелани реконструюють ідентичність воїна, озброюючи його п'ятьма компонентами духовної стійкості. Саме цей безперервний процес ціннісно-сміслового конструювання, моральної підтримки й опіки перетворює українське військове капеланство на один із найважливіших світоглядних феноменів періоду незалежності.

Список використаних джерел

1. Коструба Н. Психічне здоров'я військовослужбовців. *Психологічні перспективи*. 2023. Т. 41. С. 120–132. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-kos>.
2. Костюк О. В. Вплив капеланства на стабільність та ефективність сил оборони України в контексті військових дій 2014-2023 років. *Українська полоністика*. 2023. № 21. С. 63–73. DOI: <https://doi.org/10.35433/2220-4555.21.2023.phyl-2>.

3. Петрович В. В., Чарікова І. В., Петрович В. С. Капеланство в українських військових формаціях: історичний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Том 35 (74). № 1. С. 216–221. DOI : <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/1.31>

4. Ташкінова О., Оліярник В. Роль військових капеланів у системі соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх родин в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 5. С. 89–96. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.13>.

5. Carey L., Hodgson T. Chaplaincy, Spiritual Care and Moral Injury: Considerations Regarding Screening and Treatment. *Frontiers in Psychiatry*. 2018. Vol. 9. P. 1212–1228. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2018.00619>.

6. Grimell J. Ukrainian Military Chaplaincy in War: An Introduction. *Health and Social Care Chaplaincy*. 2025. Vol. 12, no. 2. P. 106–132. DOI: <https://doi.org/10.1558/hsc.31916>.

7. Grimell J. Understanding Ukrainian military chaplains as defenders of the human soul. *Frontiers in sociology*. 2025. Vol. 10. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1559023>.

8. Hodgson T., Carey L. Moral Injury and Definitional Clarity: Betrayal, Spirituality and the Role of Chaplains. *Journal of Religion and Health*. 2017. Vol. 56. P. 1212–1228. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10943-017-0407-z>.

9. Kostiuk O., Predko O., Predko D. Effectiveness of Media Tools of the Ukrainian Chaplaincy in Times of War. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2023. Vol. 43, no. 6. P. 70–83. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2442>.

10. Lomachinska I., Alekseienco O. Spiritual origin of national patriotic education in the military chaplaincy system. *Skhid*. 2023. Vol. 4, no. 2. P. 26–32. DOI: [https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4\(2\).291517](https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4(2).291517).

11. Mead G. H. *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist* / ed. by C. W. Morris. Chicago : The University of Chicago Press, 1967. 440 p.

12. Pleizier T., Schuhmann C. How the Military Context Shapes Spiritual Care Interventions by Military Chaplains. *Journal of Pastoral Care & Counseling: Advancing Theory and Professional Practice through Scholarly and Reflective Publications*. 2022. Vol. 76, no. 1. P. 4–14. DOI: <https://doi.org/10.1177/15423050221076462>.

13. Rubchak M. J. Ukraine's Ancient Matriarch as a Topos in Constructing a Feminine Identity. *Feminist Review*. 2009. Vol. 92, no. 1. P. 129–150. DOI: <https://doi.org/10.1057/fr.2009.5>.

14. Starodubets G., Sokoliuk S., Voroshchuk O. The Religious situation in Ukraine and its influence on the establishment and development of military-religious relations in the Armed Forces of Ukraine (1991–2017). *The Person and the Challenges*. 2022. Vol. 12, no. 2. P. 141–162. DOI: <https://doi.org/10.15633/pch.12208>.

15. Wawrzonek M., Szyszlak T. Religion in the Process of Nation-Building in Ukraine: Case Study on the UGCC and Military Chaplaincy. *Politeja*. 2023. Vol. 20, no. 2. P. 89–117. DOI: <https://doi.org/10.12797/Politeja.20.2023.83.05>.